

# Kontempláció a világban

*Maritainék megkeresztelkedésének emlékére, a keresztelkedési évforduló vigiliáján.*

"A kitépelt öreg fa, mely néhány gyökerével még a földbe kapaszkodik, néhányat pedig már átengedett az égi szeleknek, szeretne még egy kis ideig némi gyümölcsöt hozni." Erre gondolt Jacques Maritain a kolbsheimi kertben egy vihártépázott öreg cseresznyefa előtt 1961 nyarán.<sup>1</sup> A hatvanas, hetvenes években született írások ennek az öreg fának a gyümölcsei. Közülük való *A garonne-i paraszt* - ez az utolsónak szánt, végül mégsem utolsó műve.

Maritain ezekben az években is "tökéletesen önmaga marad és koherens, s ez nem csupán gondolkodására jellemző, hanem elmondható a gondolkodása és élete közötti kapcsolatáról is" - írja Michel Nurdin kistestvér Toulouse-ból egyik levelében. A hatvanas években is érvényes Raissa Maritain naplójának ez a néhány sora: "Mindazt, ami Jacques műveiben található, mi előbb átértük, megtapasztaltuk, megszenvedtük - a művészi és erkölcsi, a filozófiai és hitbeli kérdéseket éppúgy, mint az imára és a kontemplációra vonatkozóakat. Mindent elsősorban azért kaptunk, hogy *éljünk*, mindegyikünk a természetnek és Isten kegyelmének megfelelően."<sup>2</sup> Ide kívánczok néhány mondat René Voillaume-tól, amelyet Maritain temetésén mondott 1973-ban: "Nem vagyok filozófus, és nem ezen a területen találkoztam Jacques-kal. De megajándékozott engem, megtanított - nemcsak írásával, hanem még inkább egész életével, azzal, ahogyan tevékenykedett - az Igazság tiszteletére és szeretetére. Ez a tisztelet és szeretet vonatkozott a látható és láthatatlan világ minden igazságára és mindenekfölött az önmagától fönnálló Igazságra, aki Isten. Íme, ez annak a fénylő erőnek a forrása, amely kiáradt belőle és írásaiból."<sup>3</sup>

Ahogy Szent Ferenc szerette és tisztelte a "Szegénység úrnőt," úgy szerette és tisztelte Maritain az Igazságot. Egész életén át.

## Szent Tamás öröksége

1926-ban írta Cocteau-nak: "Ismerem azokat a tévedéseket, amelyek pusztítják modern világunkat, s amelyeknél ennek a világnak csak a fájdalma nagyobb, de ezt a fájdalmat nem bánom. Látom mindenfelé a rabul ejtett igazságokat - vajon milyen fogolykiváltó rend támad majd kiszabadításukra?"<sup>4</sup> Maritain egész életével válaszol erre a kérdésre. Munkássága egyrészt a foglyul ejtett igazság kiszabadítására irányul, másrészt pedig az ember felszabadítására, hogy képes legyen meglátni és befogadni az igazságot. S az új fogolykiváltó rendet - amint

<sup>1</sup> Vö. *Előszó a Carnet Notes-hoz*, OEC XII.: Oeuvres Complètes, Ed. Universitaires - Fribourg Suisse, Ed. Saint-Paul, Paris, Vol. I-XV. 1986-1995, 127.

<sup>2</sup> OEC. XV. 369.

<sup>3</sup> Nurdin, M.: *Maritain et les Petits Frères de Jésus*, Cahiers Jacques Maritain 35., 1997, 18. 1940-ben született Budapesten. 1962-ben az ELTE III. éves fizikus hallgatójaként vallási meggyőződése miatt kizárták az ország egyeteméről. 1980 után Toulouse-ban Maritain-tanítványai által vezetett CIREP-en filozófiai képzésen vett részt. 1996-ban Nyíri Tamás díjat kapott.

<sup>4</sup> *Réponse a Jean Cocteau*, OEC III. 724.

lassan megérlelődött benne - az útjainkon haladó, bármilyen életállapotban élő emberek közössége alkotja, azoké, akiket összeköt az igazság szeretete, s hisznek e szeretet láthatatlan sugárzásában. A látható és láthatatlan világ minden igazságáról van itt szó. Hogyan is írta Horváth Sándor? "Ha beleéljük magunkat Szent Tamás gondolatvilágába, akkor mintegy észre sem vesszük, mikor hagyjuk el a természet határait: csak a váratlanul előmlő, szokatlan világosság készlet bennünket eszmélkedésre, csak ennek eredményeképp tudjuk a határkövet letenni. A természetfölötti - Szent Tamás fölfogásában - a természetes folytatása mind ontológiailag, mind ismeretelméletileg és lélektanilag."<sup>5</sup> Maritain az igazság e teljességes szemlélésében nagy tanítványa Szent Tamásnak. Ez annak a fénylő erőnek a forrása, amelyről Voillaume beszélt. S ezért tudott Maritain "élő tomizmust" közvetíteni, amely - mint ő maga mondta - nem a szemináriumok formulákban mumifikált tomizmusa, afféle logikai üresség, anélkül, hogy valaha is megmutatná *felfedezéseinek* mikéntjét, anélkül, hogy megvolnának azoknak a nagy intuícióknak az eszméi, amelyekkel Szent Tamás élt, s amelyek fölfakadtak benne a valóság megtapasztalásából."<sup>6</sup> Maritain nem szorítkozott arra, hogy teológiailag védje az isteni igazságot, úgy gondolta, a tomizmus számára elérkezett annak az ideje, hogy "kilépjen az utcára, hogy filozófiáját a profán területén bontsa ki és keresse a pozitívumot mindenben". Ez a fölfogás nem csupán szeretettel tiszteli az isteni transzcendenciát, hanem elősegít "egy teocentrikus humanizmust és a teremtmény rehabilitációját Istenben".<sup>7</sup> Ehhez a rehabilitációhoz minél teljesebb igazságban kell szemlélnünk az embert.

Eszembe jut Somogyi Győző egyik mondata a portréfilmjéből: "Az embernek a szemét hozzá kell tisztítani a látványhoz." Az ember, a megváltott ember előttünk áll minden titkával. Hozzá kell tisztítani a szemünket - magunkat. Szükséges ez ahhoz a szemlélethez, amellyel *A garrone-i paraszt* IV. fejezetében találkozunk. Amíg a harmincas évekből származó írásaiban Jacques Maritain a laikus keresztények méltóságának a fölismerését sürgeti, itt ezzel együtt is azt hangsúlyozza, hogy *minden ember* Krisztus Titokzatos Testének tagja, legalábbis lehetőség szerint. (Tudjuk, hogy a Szent Tamás-i gondolatvilágban a potencialitásnak milyen súlya van!) "Az embereket - s itt kimondottan a nem-keresztényekről beszél Maritain - elsősorban mint emberi személyeket szeretjük, akik legalább lehetőség szerint, tagjai a megtestesült Igazságnak... Mindenekelőtt a maguk kifürkészhetetlen misztériumában szeretjük őket..."<sup>8</sup>

### **A barokk szétszakítottság**

Az emberi méltóságot fokozta le - amint Maritain többször is megállapítja - a barokk kor spiritualitása. Naplójában barokk bűnnek nevezi azt a szétszakítottságot, amely a tökéletességre törekvést fönntartotta a papoknak és szerzeteseknek, míg a laikusság - a közgondolkodás szerint - tökéletlenségre van szánva, bűnös életre, amelyet a végén esetleg egy jó halállal megválthat majd az örök kárhozattól. "Nyugati civilizációnk századokon át szenvedett azon gyászos szeparatizmustól, amelynek jegyében természetellenes módon elszakították,

<sup>5</sup> Horváth Sándor *Emlékkönyv*, Szent István Társulat, 1985, 280-281.

<sup>6</sup> Nurdin, M.: *Maritain et les Petits Freres de Jésus*, Cahiers J. Maritain 35, 25.

<sup>7</sup> *Réponse a Jean Cocteau*, OEC III, 724-725, és *La philosophie dans la foi*, OEC VI., 79.

<sup>8</sup> *Le Paysan de la Garonne*, OEC XII, 762, 7.

elvágták egymástól - méghozzá mindenütt, az összes tevékenység szférájában - a keresztény laikus világi feladatát és azt a spirituális hivatást, amely abból fakad, hogy a laikus Isten népének tagja. Mindenekelőtt ezt a bajt kell orvosolni."<sup>9</sup> Ezért szól *A garonne-i paraszt* jelentős része az útjainkra leszállt, nem a kolostorok falai között, hanem az útjainkon megélt kontemplációról.

A kontemplációt szemlélődésnek szoktuk fordítani. Ez azonban nem fejezi ki a szó lényegét. A szemlélődés merő értelmi tevékenység. De a kontempláció ennél több: valamely igazságtól való lenyűgözöttségnek mondhatjuk. Az igazság átéléséről van szó. A kontempláció nem pusztán értelmi tevékenység, hanem az akaratnak, az érzelmi világnak is tevékenysége. Megmozgatja az egész embert.

### **A kontempláció**

Mínthogy sokféle igazság van, a kontemplációnak is vannak fokozatai. A kontempláció annál nagyobb érték, minél magasabb igazságról van szó.

Mivel az ember személy, számára a legmagasabb érték szükségszerűen személy, sőt a véges emberi személy fölötti személy. Olyan, akinél magasabbra nem emelkedhetünk, s aki mindenben, amit alkotott, maga-magát fejezi ki az ember számára. Azért, hogy megismertesse és megszerettesse magát az emberrel.

A tulajdonképpeni kontempláció mindenben keresztül, amely hat az emberre, amelyet megismerünk, Övele, a személyi lét Teljességével teremt kapcsolatot.

Az útjainkon megélt kontemplációt sürgetve Maritain ennek a szeretetkapcsolatnak a kibontakozását szeretné elősegíteni minden ember életében. Ez által fényesedne ki minden valóságnak a saját értéke, s ez lenne az igazi gazdagodás az ember számára. És az lenne az igazi nevelés, növelés, gazdagítás, ha már fiatal korától megtanítanánk az embert a magát közlő Isten jelenlétében élni.

### **A kereszténység és pedagógia**

Elgondolkozhatunk nevelési módszereinken! "Eleget mondtam arról e könyvben - olvashatjuk Maritainnál -, hogy lehet keresztényként filozofálni. De lehet keresztényként történelmet, irodalmat, matematikát is tanítani - nem úgy, hogy magával a matematikával próbálunk valami keresztényt mondani, hanem úgy, hogy imádkozunk a tanulóért, szeretjük őket. Továbbá azzal a móddal, ahogyan tanítunk..."<sup>10</sup> Vannak igazságok, amelyeket fontos lenne megismertetni a tanulókkal. Ilyen például a teremtett világ és az ember egymásrahangeltsége. Az az alapigazság, amelyen minden természettudományos kutatás nyugszik, hogy az ember a világ dolgairól megfelelő, alkalmazható, igaz ismeretekre tehet szert. Föl lehetne hívni a figyelmet arra, hogy a lét adottságainak misztériuma nem rejtőzködő titok. Létezésén minden fölkinálja magát, hogy általunk, általam ismert, fölismert, megismert legyen. El lehet ámulni ezen az önközlő igyekezeten. Az ember észreveszi azt is, hogy az igazság önmagánál teljesebbre, az Igazság

---

<sup>9</sup> *Le Paysan de la Garrone*, OEC XII, 946.

<sup>10</sup> *Le Paysan de la Garrone*, OEC XII, 946.

teljességére utal. Azután föl lehet fedezni pl. az igazságnak és a szépségnek a kapcsolatát: "Hajlamosak voltunk azt hinni, írta Raissa Maritain a chartres-i katedrálisban tett látogatásukra emlékezve, hogy kizárólag az igazság jelenlétén nyugodhat a sok mennyei szépség egysége és harmóniája."<sup>11</sup>

### **Az igazság általi lenyűgözöttség**

Az igazságok, bármilyen igazság szemlélése fölötti öröm, átsugárzik a tanulóra, segíti őt a tanulásban, és gazdagítja benne általában az igazság tiszteletét és szeretetét. Jelenleg mindaz, amely a tanulás által elkezdődik, a legtöbb esetben nem fejeződik be. Pedig ez az igazság általi lenyűgözöttség jelentené a kontempláció kezdetét a világban, ahol igazság-, jóság-, szépség-csillámok között járunk.

Minden ismeret, ha nem válik Isten-élménnyé, elégtelen marad. Akiben viszont élete során az ismeretek Isten-élménnyé váltak, az az ember az idős kor elérésével is - sőt egyre inkább! - a véget nem érő gazdagodás útján halad. Az egész emberi élet számára fontos lenne az a szemléletváltás, amelyet Maritain sürget. Rendkívül fontos lenne az útjainkon, mindenhol, bármilyen hivatásban és életállapotban megélt kontempláció.

Ez napjainkban talán sürgetőbb, mint valaha, mert a tudományos-technikai fejlődés következtében az anyagvilág ma többet tud nyújtani, mint régebben, s nagyobb annak a veszélye, hogy az ember a vágyaival ezekhez fordul és beletapad az anyagba.

### **A kontemplatív élet**

A helyes kontemplatív élethez szükséges a kegyelem és különösen szükségesek a Szentlélek ajándékai. Maritain könyvében bőven foglalkozik a Szentlélek ajándékaival fölgazdagított étellel.

Az előbbieken említett, az Isten általi lenyűgözöttség a szeretet viszonzásának a vágyát ébreszti az emberben. S ezzel átlépünk az erkölcsi kötelesség területére. Itt is vannak fokozatok. A legmagasabb: végig az egész életen át egyre izzóbb szeretet-viszonzásban élni a Teljességes Személlyel. (A szeretet, az, hogy a lét szeretetben fürdik, magának a létnek a szerkezetéből olvasható ki.) "A legmagasabb erkölcsi kötelesség az Isten-szerelem, mondta nemrég Szent Tamásnak garonne-i paraszt korú, talán legnagyobb, még élő tanítványa. Ez a kötelességek kötelessége, folytatta. Ha suszter vagyok, ha fizikus. Ami ezt nem szolgálja, mi értelme van? Elmúlik az élet... mire volt jó? A keresztény ember normális állapota az Isten iránti szerelmi állapot, mindenben keresztül, a dolgokon, az embereken keresztül, de legfőképpen Jézusban, Jézuson keresztül. Mert nem csupán a teremtő okság, hanem a megtestesült, megváltó Isten jelenléte is körülvesz bennünket."

Egymásnak adja a szót a dunai és a garonne-i aggastyán: "Szemtől szemben kontemplálni Istent Jézus emberségében - mondja Maritain -, kontemplálni Jézust

---

<sup>11</sup> Nagy barátságok, Szent István Társulat, 1986, 94.

a felebaráton keresztül, akit szeret és akit szeretünk: íme a világi tevékenységekben elkötelezett ember kontemplációjának két legkívánatosabb útja.<sup>12</sup> S ide vezethet, erre nevelhet minden igazság kontemplációja, az a bizonyos lenyűgözöttség. "Szerelmi vallomásban kellene élni Jézus iránt, Jézusban és rajta keresztül a háromszemélyű egy Istenben" - halljuk a Duna partjáról.

S végül adjuk át a szót újra Maritainnek, hogy ő fejezze be ezt a kis értekezést: "Mivel ejtettem néhány szót azokról az ajándékokról, amelyeket érdemtelenül kaptam Istentől, szeretném megemlíteni közülük a legnagyobbat: azt, hogy ötvenöt éven át, amióta (1906. június 11-én) mindhárman megkeresztelkedtünk, megoszthattam életemet két áldott lényvel, Raissával és nővérével, akik egy igen zaklatott létezés szenvedései közepette pillanatnyi megingás nélkül őrizték meg hűségüket a kontemplatív imádsághoz, teljesen átadva magukat a Jézussal való egyesülésnek, a Kereszt szeretetének, és annak a munkának, amelyet az ilyen lelkek láthatatlanul végeznek az emberek között. Tőlük tanultam meg, mit jelent a világban folytatott kontempláció. E téren korábban utolsó voltam, szellemi munkás lévén, aki hajlamos azt hinni, hogy már valóban átélt bizonyos dolgokat, ha a fejével kicsit megértette és filozófiájában értekezett róla. De tanításban, jó tanításban részesültem e két hűséges lélek tapasztalatai, fájdalmai és a tőlük nyert világosság által."<sup>13</sup>

---

<sup>12</sup> *Le Paysan de la Garonne*, OEC XII, 981.

<sup>13</sup> *Le Paysan de la Garrone*, OEC XII, 926-927.